

Степан І. Сідлецький*

ЕКОНОМІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті розкрито вплив економічних факторів на розвиток вищої освіти в Україні. Проведено аналіз таких детермінант розвитку вищої освіти як не достатній обсяг фінансування вищої освіти та не дієві механізми фінансового забезпечення розвитку якісних освітніх послуг. Визначено, що ключовими економічними чинниками впливу на галузь освіти України продовжують бюджетні обмеження та відсутність інвестування у матеріально-технічну базу, дослідження та розробки, відсутність програм розвитку, залучення та утримання талантів. Поточна трансформація галузевої структури економіки завдяки національній стратегії цифровізації, пришвидшення процесів євроінтеграції сприятимуть зміні підходів до розвитку системи вищої освіти, збільшенню обсягів її фінансування, впровадженню ефективних механізмів розподілу коштів в системі вищої освіти за провідними напрямками, зокрема за напрямком підтримки та розвитку талантів, науково-педагогічного персоналу та фінансування дослідницької діяльності ЗВО. Виявлено стратегічні зрушення у розвитку національної економіки як ключовий потенційний фактор покращення якісної освіти, зокрема завдяки цифровізації та євроінтеграції економіки. Визначено, що затвердження національної стратегії економічного розвитку з акцентом на цифровізацію та євроінтеграцію дає змогу прогнозувати потенційні позитивні зрушення у системі вищої освіти, її перехід на компетентнісний та студентоцентризований підходи до навчання, стимулювання досліджень та розробок, розробки механізму підтримки дослідної, інноваційної діяльності, забезпечення більших обсягів фінансування та механізмів ефективного розподілу коштів.

Ключові слова: економічні фактори, вища освіта, модернізація вищої освіти, євроінтеграція.

Рис. 1. Таб. 2. Літ. 23.

DOI: 10.32752/1993-6788-2022-1-248-249-15-26

Stepan I. Sidletskyi

ECONOMIC DETERMINANTS OF THE HIGHER EDUCATION DEVELOPMENT

The article reveals the influence of economic factors on the development of higher education in Ukraine. An analysis of such determinants of the development of higher education as an insufficient amount of financing of higher education and ineffective mechanisms of financial support for the development of quality educational services was carried out. It was determined that the key economic factors affecting the education sector of Ukraine continue to be budget constraints and the lack of investment in the material and technical base, research and development, the lack of programs for the development, attraction and retention of talents. The current transformation of the sectoral structure of the economy thanks to the national digitalization strategy, speeding up the processes of European integration will contribute to changing approaches to the development of the higher education system, increasing the volume of its financing, implementing effective mechanisms for the distribution of funds in the higher education system in leading directions, in particular in the direction of support and development of talents, scientific teaching staff and financing of research activities of higher education institutions. Strategic shifts in the development of the national economy have been identified as a key potential factor for improving quality education, in particular due to digitalization and European integration of the economy. It was determined that the approval of the national strategy of economic development with an emphasis on digitization and European integration makes it possible to predict potential positive shifts in the higher education

* Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Ukraine.

system, its transition to competency-based and student-centered approaches to education, stimulation of research and development, development of a mechanism for supporting research and innovation activities, ensuring larger amounts of funding and mechanisms for effective distribution of funds.

Keywords: *economic factors, higher education, modernization of higher education, European integration.*

Peer-reviewed, approved and placed: 30.01.2022.

Постановка проблеми. Зміна стратегічних орієнтирів розвитку вищої освіти в умовах євроінтеграції з врахуванням національних особливостей розвитку економіки України, цілей сталого розвитку, вимог ринку праці до фахівців та їх компетентностей потребує вивчення проблематики економічних факторів, які здійснюють визначальний вплив на якість освітніх послуг. Зокрема євроінтеграція передбачає реформування, модернізацію системи вищої освіти, зближення України та ЄС у сфері вищої освіти в рамках Болонського процесу, підвищення рівня якості та важливості вищої освіти, посилення співробітництва між закладами вищої освіти (ЗВО), розширення потенціалу та автономії ЗВО, активізацію мобільності студентів, науково-педагогічного персоналу [14].

Успішність реалізації вказаних змін залежить від економічних чинників та здатності до фінансування системи вищої освіти, зокрема в сфері розвитку талантів, високо кваліфікованих фахівців, наукових дослідників, що на разі залишається ключовою проблемою у розвитку освіти. майже всі роки незалежності України обсяг фінансування освіти був меншим від цього показника. У 2019 році загальні витрати на освіту за всіма її рівнями становили 6,07% ВВП, витрати зведеного бюджету – 5,44% ВВП, у 2020 році – 5,98% (252,3 млрд. грн. [6]), у 2021 році – 5,73% (312,9 млрд. грн. [6]). Витрати на освіту за 5-8 рівнями Міжнародної стандартної класифікації освіти (без урахування витрат на наукові дослідження і науково-технічні (експериментальні) розробки) становили 1,84% ВВП у 2019 році, 0,75% у 2020 році [6]. У 2022 році заплановані видатки на освіту зведеного бюджету вперше перевищили 7% ВВП [15].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В наукових публікаціях обмежені комплексні дослідження економічних детермінант розвитку вищої освіти. Зокрема, частково причини не достатньої ефективності вищої освіти розкрито у працях Авшенюк, Н. М. [1-2], Артюхов, А. Є. [3], Близнюк В., Юрик Я. [4], Бутенко Д. С. [5], Чеботарь Ю. Г. [5], Желанов, Д. [8], Ковалевський, Ю. А. [9], Лопушняк Г. С. [10,11], Рибчанська Х. В. [10,11], Постригач Н. О. [12], Присвітла, О. В. [13], Черниш, О. В. [17]. Зважаючи на модернізацію стратегічних концептуальних засад розвитку вищої освіти [15], що відповідає стратегічним напрямкам розвитку економіки [14-15; 17], актуальним є проведення комплексного дослідження ключових економічних факторів, які визначатимуть якість вищої освіти в умовах посиленої євроінтеграції та зміні підходів до підготовки фахівців у ЗВО.

Мета дослідження полягає в аналізі економічних детермінант розвитку системи вищої освіти України.

Основні результати дослідження. Система вищої освіти забезпечує розвиток людського капіталу, що визначає потенціал економічного розвитку країни та є одним з факторів конкурентоспроможності економіки в цілому, фахівців та системи освіти зокрема. Значення ІЛР України, що за 2020 рік становило 0,779 [21], відносить країну в категорію високого рівня людського розвитку, позиціонуючи її на 74 місці зі 189 країн і територій. Україна поділяє рейтинг з Гренадою, Мексикою та Сент-Кітс і Невісом. У період з 1990 по 2020 рік значення ІЛР України зросло з 0,725 до 0,779, тобто на 7,4%. З 1990 по 2020 роки очікувана тривалість життя в Україні зросла на 2,2 року, середня тривалість навчання зросла на 2,3 року, а очікувана тривалість навчання зросла на 2,7 року. При цьому, з 1990 по 2019 рік ВНД на душу населення в Україні скоротився приблизно на 18,3% [21]. ІЛР України за 2020 рік був вищим за середній показник 0,753 для країн із групою високого рівня людського розвитку та нижчим за середній показник 0,791 для країн Європи та Центральної Азії [21]. Україна займає 74 місце в рейтингу «Індекс розвитку людського потенціалу» за 2020 рік, розташовуючись поруч з Мексикою (74), Перу (79) та Таїландом (79). Україна належить до найбільш освічених суспільств у світі: валовий коефіцієнт охоплення вищою освітою становить 83% [21]. Проте не зважаючи на високі показники людського розвитку, загалом останніми роками конкурентоспроможність системи освіти України на міжнародному рівні знизилася. Якщо у рейтингу національних систем вищої освіти, складеному у 2012 році мережею дослідницьких університетів Universitas 21, країна посідала 25-е місце, то у 2019 році вона опустилася на 38-ю позицію у тому самому рейтингу: пов'язано це з тим, що в українських школах часто немає належних приміщень, сучасного обладнання чи якісних підручників [5]. Це зумовлює пошук причин таких негативних трансформацій, зокрема детальний аналіз економічних факторів впливу на якість освіти в Україні.

Серед економічних факторів розвитку вищої освіти варто виділити наступні найбільш вагомі: 1) галузева структура економіки, рівень індустріалізації та розвитку економіки знань, цифрової економіки, які визначають потребу у професійно-кваліфікаційному складі фахівців, які проходять освітні програми підготовки за різними галузями знань, визначають потенціал фінансування системи освіти; 2) рівень глобалізації економіки та інтеграції до міжнародного простору (торгівля, інвестиції, інновації тощо), а у випадку України – євроінтеграційні процеси, які визначають стратегічні напрямки розвитку вищої освіти (наприклад, наближеність законодавства у системі вищої освіти до нормативно-правової бази ЄС); 3) особливості регіональних, національних, міжнародних ринків праці та їх державного регулювання, які визначають якість освітніх програм підготовки та освітніх послуг; 4) обмеженість бюджетного фінансування і низький рівень доходів більшості населення України.

Сировинна модель економіки України, відсутність суттєвих структурних зрушень, проблеми інноваційного розвитку різних галузей матеріального виробництва через нестачу фінансування та відсутність державної підтримки стимулювання інновацій є одними з детермінант розвитку вищої освіти. Переважання в структурі економіки галузей сільського господарства (11% у

ВВП у 2021 році), промисловості (17% ВВП у 2021 році), торгівлі (14% у ВВП у 2021 році) [7] з наявними застарілими методами виробництва та технологічними потужностями не потребувало залучення високої частки високо кваліфікованих фахівців. Крім того, в Україні не достатньо розвинений сектор послуг, лише в останні кілька років уряд акцентує увагу на ІТ-секторі як одному з драйверів економічного росту. Це в основному пов'язано з процесами євроінтеграції, лібералізації та активного впровадження концепції електронної демократії. Трансформаційні процеси економіки, тривала відсутність суттєвих змін у розвитку економіки знань та недостатнє стимулювання державою інноваційної діяльності зумовлюють відтік молодих вчених за кордон, їх перехід до бізнес-середовищ, які інвестують у розвиток талантів. Вказані особливості економічного розвитку визначали структуру професійно-кваліфікаційної підготовки ЗВО та негативно позначалися на фінансуванні освіти, в якому значна частка коштів спрямовувалася на поточні потреби ЗВО, не забезпечуючи розвитку інфраструктури, інституцій, належної підтримки науково-педагогічного персоналу, зокрема їх дослідницької діяльності.

Серед економічних детермінант розвитку вищої освіти варто виділити недостатній рівень фінансування вищої освіти, зокрема наукових досліджень та розробок, та відсутність ефективної політики розподілу коштів. Як свідчать дані Рисунку 1, частка витрат на НДДКР в Україні становила лише 0,57% від ВВП в середньому у 2010-2021 роках, тоді як в Німеччині – 2,97% від ВВП, в ЄС – 2,14% від ВВП, у Франції – 2,24% від ВВП, в Польщі 1,04% від ВВП. Зауважимо, що валові внутрішні витрати на дослідження та розробки (НДДКР), виражені у відсотках ВВП, включають капітальні і поточні витрати в чотирьох основних секторах: бізнес-підприємство, уряд, вища освіта та приватні некомерційні організації. Дослідження та розробки охоплюють фундаментальні дослідження, прикладні дослідження та експериментальні розробки.

За 10 останніх років (з 2010 р. по 2020 р.) реальні обсяги наукових досліджень і розробок в Україні скоротилися на 45% (у міжнародних доларах за паритетом купівельної спроможності), а чисельність дослідників – більш, ніж вдвічі (на 62%). Для прикладу, впродовж 2018 р. наукові дослідження і розробки в Україні виконували 950 організацій, 48,1% з яких належали до державного сектору економіки, 37,0% – підприємницького, 14,9% – вищої освіти. У 2018р. частка виконавців НДР (дослідників, техніків і допоміжного персоналу) у загальній кількості зайнятого населення становила 0,54%, у тому числі дослідників – 0,35% [12]. Україна увійшла до числа країн з найменшою концентрацією дослідників (11 осіб на 10000 населення проти 55 в країнах Європи та ОЕСР). Напередодні війни Україна знаходилась серед країн з найнижчим рівнем «науково-дослідної капіталізації» ВВП. Відтак, питома вага загального обсягу витрат на НДР у ВВП становила 0,47%, у тому числі за рахунок коштів державного бюджету – 0,17%. За даними 2017р., частка обсягу витрат на НДР у ВВП країн ЄС-28 у середньому становила 2,06%. Так виконані в Україні дослідження і розробки в 2020 р. становили лише 0,4% ВВП, в той час як в середньому по країнах ОЕСР цей показник становить 2% ВВП; у Швейцарії – 3,4%; Кореї – 4,2%; Ізраїлі – 4,3% ВВП.

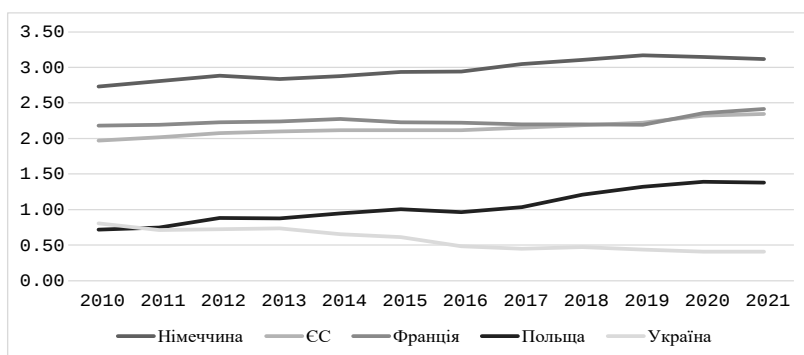

Рис. 1. Динаміка частки витрат на НДДКР в Україні та ЄС у 2010-2021 роках, % від ВВП, [22]

Дані Світового банку та Міністерства фінансів України також свідчать про те, що розвиток вищої освіти в Україні стримується економічними факторами, про що свідчать такі показники:

1) державні витрати на одного студента у вищій освіті (% від ВВП на душу населення): наявні дані для України станом на 2017 рік – 34,5% від ВВП на душу населення, на 2019 рік – 59,2%, на 2020 рік – 62,73% (38,5% у 2016 році, 37,1% у 2014 році, 43,9% у 2013 році, 37,8% у 2011 році) [6; 20];

2) частка державних витрат на вищу освіту у всіх витратах на освіту, яка становила 34% у 2011 році, 32% у 2014 році, 30% у 2016 році, 25% у 2017 році, 13,32% у 2019 році та 12,56% у 2020 році [6; 19];

3) частка поточних витрат на вищу освіту, що становила 91,1% у 2016 році, 94% у 2017 році, 94,6% у 2018 році та 93,7% у 2019 році (% від загальних витрат у вищих державних закладах) [18].

За даними Державної служби статистики частка валового випуску освітнього сектору в Україні становить 5% за 2010-2021 роки (Таблиця 1), при цьому середні темпи річного росту галузі освіти становлять 14% щороку. Разом з цим, ріст сектору освіти не вирішує системні проблеми в цій галузі.

Таблиця 1. Динаміка ВВП та валового випуску в галузі освіти у 2010-2021 роках в Україні, млн. грн., розраховано автором на основі [7]

	2010	2017	2018	2019	2020	2021	Відхилення, +/-	Середній річний темп росту, %	Частка галузі у ВВП, %
Валовий внутрішній продукт	1079346	2981227	3560302	3977198	4222026	5459574	3142680	15%	100%
Освіта	53462	133213	158620	172645	186049	236599	132587	14%	5%
Частка, %	4,95%	4,47%	4,46%	4,34%	4,41%	4,33%	-0,0055	-	-

Як наслідок недостатнього фінансування системи освіти виникає ряд проблем, зокрема: поїздки за кордон українські студенти і фахівці здійснюють коштом родини, спонсорів, закордонних благодійних фондів тощо; закордонне навчання й стажування за рахунок ВНЗ або держави становить менше 10 % від офіційно оголошеної кількості бажаючих; відсутні національні системи стимулювання реалізації й імплементації результатів міжнародних освітніх і дослідницьких проектів; низька ефективність використання результатів та коштів міжнародних проектів.

Серед економічних факторів, що позитивно позначаються на розвитку вищої освіти, – євроінтеграційні процеси, які пришвидшили перехід ВНЗ України до нових моделей управління якістю та включення закладів освіти до міжнародної системи знань. Інституційні зміни супроводжують ці процеси, внаслідок чого зростає рівень конкуренції на ринку освітніх послуг. ВНЗ посилюють власні конкурентні позиції через:

- 1) оптимізацію внутрішньої системи забезпечення якості;
- 2) впровадження принципів прозорості діяльності;
- 3) посилення централізованості управлінських рішень відповідно корпоративній практиці стратегічного менеджменту з врахуванням поточних ринкових проблем, пов'язаних з конкурентоспроможністю трудових ресурсів;
- 4) впровадження практики оцінки якості вищої освіти зацікавленими сторонами та інструментів зворотного зв'язку;
- 5) реорганізацію та оптимізацію підсистем ВНЗ для досягнення визначених стратегічних цілей;
- 6) активне використання технологій.

Стратегічні плани ВНЗ враховують виклики ринку праці України та вимоги до компетенцій працівників, усвідомлюючи проблему низької продуктивності праці трудових ресурсів України, міграції працівників в країни з вищим рівнем оплати праці, низький рівень кваліфікації працівників в Україні порівняно з розвиненими країнами ЄС. Євроінтеграція сприяла зміні підходів до освітнього процесу: ЗВО переходять до студентоцентрованого підходу до навчання, компетентнісного підходу, проблемно орієнтованого підходу до навчання через усвідомлення потреби роботодавців у практичних навиках фахівців (критичне мислення, технічні та цифрові навика, навика комплексного вирішення проблем тощо).

Інституційні зміни в Україні, глобалізація освіти та інтеграція до ЄС сприяють поступовій зміні підходів до навчання високо кваліфікованих трудових ресурсів. Проте на практиці ЗВО України досі стикаються з проблемами демографічної кризи, трансформації потреб, вимог ринків праці щодо професійних компетентностей фахівців, впровадження нових правил присвоєння професійних кваліфікацій; скорочення чисельності іноземних громадян, які потребують отримання освітніх послуг. Крім того присутня проблема неузгодженості нормативних документів сфери освіти, відсутність оновлених, нових регуляторних актів, відповідних законам та інші.

Не зважаючи на ряд позитивних зрушень у підготовці фахівців в ЗВО, в сфері вищої освіти спостерігається ряд системних проблем, зокрема: недостатня ефективність системи вищої освіти через низькі обсяги

фінансування (менше 7% ВВП щороку); широка та неефективна мережа закладів вищої освіти через дублювання напрямків підготовки (близько 7 ЗВО на 1 млн. осіб); скорочення чисельності вступників; концентрація здобувачів вищої освіти у невеликій кількості провідних закладів вищої освіти м. Києва, Львова та Харкова, що загострює проблеми внутрішньої міграції та концентрації населення; надмірне навантаження на науково-педагогічний персонал через відкриття нових напрямків підготовки; неефективне використання фінансових ресурсів та управління у системі вищої освіти; відсутність ресурсів для реалізації програм корпоративної соціальної відповідальності, які важливі для підготовки майбутніх лідерів; системні недоліки у фінансуванні вищої освіти зокрема інвестиції в розвиток та матеріально-технічну базу.

У таблиці 2 систематизовано основні причини, які стримують розвиток системи вищої освіти, призводячи до вказаних системних проблем, серед яких ключовими є недостатній рівень фінансування системи вищої освіти, неефективне управління та використання ресурсів, недостатній прояв соціальної відповідальності, незабезпечення рівноправності та автономності закладів вищої освіти повною мірою, низький рівень доходів населення та спроможності оплачувати супутні послуги під час навчання, процеси євроінтеграції, низький рівень оплати праці науково-педагогічного персоналу.

Економічні проблеми та нестача фінансування призвели до поглиблення вже існуючих та появи нових проблем несвоєчасного і недостатнього оновлення матеріально-технічної бази практично усіх ЗВО України, суттєве збільшення навантаження на викладача, особливо в умовах запровадження карантинних заходів, недосконалі системи стимулювання інноваційної праці викладачів, що своєю чергою призводить до зниження їхньої активності, не достатнє фокусування на STEM-освіту, soft skills та підприємницькі навички, недосконалі моделі трансферу технологій та закріплення знань та умінь, низька віддача формальної освіти. В Україні також відсутні національні (державні) програми підтримки талантів, які б могли стати механізмом залучення фінансових ресурсів ЗВО та сприяти розвитку вищої освіти в цілому. Низька віддача формальної освіти як одна з передумов невідповідності професійно-кваліфікаційної структури фахівців потребам ринку праці пояснюється дисбалансом («місматчем») між освітою та ринком праці: багато претендентів хочуть знайти себе в професії, що не відповідає отриманій у закладі вищої освіти спеціальності, саме тому, що їхня спеціальність за дипломом є незатребуваною на ринку праці. невідповідність обсягів та структури підготовки робочої сили навчальними закладами за галузями знань [4]. Крім того, в Україні існує така проблема як посилена невідповідність рівня кваліфікації потребам роботодавців на рівні регіонів; відсутність ефективного механізму державного регулювання як ринку освітніх послуг [9]. У відповідь на проблематику невідповідності кваліфікацій в Україні вимогам роботодавців в 2019 році створено Національне агентство кваліфікацій (НАК) для створення механізмів прозорого та ефективного присвоєння професійних кваліфікацій на основі сучасних професійних стандартів та прогнозів потреб ринку праці, гармонізацію української системи кваліфікацій з європейською.

Таблиця 2. Наслідки впливу економічних детермінант на стан системи вищої освіти України, систематизовано автором на основі власних досліджень та джерела [15]

Проблема	Причини
1. Недостатній рівень фінансування системи вищої освіти, неефективне управління та використання ресурсів, недостатній прояв соціальної відповідальності, незабезпечення рівноправності та автономності закладів вищої освіти повною мірою.	низький (порівняно із сусідніми країнами) рівень валового внутрішнього продукту та недиверсифікована система бюджетного фінансування вищої освіти і, як наслідок, відсутність мотивації для досягнень; недотримання послідовності у реалізації державної політики та непослідовність в управлінні системою вищої освіти, невідповідність мережі закладів вищої освіти потребам держави; розрив між системою вищої освіти та ринком праці, дисбаланс попиту і пропонування інноваційних спеціальностей, відсутність механізмів зворотного зв'язку між роботодавцями і закладами вищої освіти; відповідальності, непослідовна автономність закладів вищої освіти, неготовність багатьох з них використовувати надані законодавством можливості.
2. Низький рівень фінансової доступності вищої освіти, спричинений низьким рівнем доходів більшості населення та, відповідно, низькою спроможністю оплати супутніх послуг під час навчання;	Недосконала політика доходів, зокрема в частині оплати праці у державному секторі економіки; низький, порівняно із країнами ЄС, рівень заробітної плати більшості працівників; акцент на пасивну соціальну політику, що породжує патерналістські настрої у населення
3. Недостатнє та несвочасне оновлення матеріально-технічної бази ЗВО; недостатня інтеграція результатів наукових досліджень в освітній процес; відсутність належних умов для вразливих категорій здобувачів у більшості ЗВО.	Недостатній рівень фінансової автономії ЗВО; недосконала формула фінансування вищої освіти; невідповідність між запитом суспільства на відносно недорого, але якісну вищу освіту, її ресурсним забезпеченням, застарілість та зношеність матеріально-технічної бази, зокрема гуртожитків, нестача або відсутність сучасного лабораторного обладнання для освітнього процесу та наукових досліджень; низька матеріальна мотивація науково-педагогічного персоналу до впровадження інноваційних практик; поглиблення розриву між науковими дослідженнями та змістом освіти, який часто ґрунтується на застарілій інформації; недостатнє використання потенціалу інтернаціоналізації у вищій освіті.
4. Євроінтеграційні прагнення, які не завжди підкріплюються готовністю до гармонізації структур, наукової кооперації та запозичення практики, створення умов для іноземців та підготовки українських студентів до відкритого світу.	недостатнє залучення кращого іноземного досвіду, його носіїв, відсутність механізму залучення іноземних інвестицій у розвиток закладів вищої освіти; недостатній потенціал закладів вищої освіти для залучення та якісної підготовки іноземних студентів і недостатній рівень забезпечення сприятливих і безпечних умов для їх навчання; недостатнє використання закладами вищої освіти можливостей міжнародної мобільності, спільних освітніх програм, досліджень з іноземними університетами.
5. Неконкурентні заробітна плата та умови праці працівників, брак управлінської підготовки у керівного складу закладів вищої освіти, що призводить до зниження привабливості закладів вищої освіти.	традиційна уніфікація в освітньому процесі стримує індивідуалізацію освітніх траєкторій, пошук власної моделі самореалізації здобувачів вищої освіти; низький рівень управлінської спроможності керівного складу та культури врядування у сфері вищої освіти, формалізм і негнучкість у підходах до організації освітньої, науково-технічної та інноваційної діяльності; недостатня увага держави та закладів вищої освіти до освіти дорослих, поширене в суспільстві формальне ставлення до безперервного навчання; зосередження закладів вищої освіти виключно на освітній та науковій діяльності, що не сприяє створенню умов для всебічного розвитку особистості та реалізації її талантів; зниження престижу викладацької діяльності, зокрема через неконкурентоспроможні умови та оплати праці та високий рівень бюрократизації професійної діяльності.

У відповідь на ряд вказаних проблем, у 2020 році КМУ затверджено Стратегію розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки [15], яка узгоджена з іншими стратегічними документами, зокрема з пріоритетними напрямами та завданнями (проектами) цифрової трансформації на період до 2023 року, схваленими розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 лютого 2021 р. № 365 «Деякі питання цифрової трансформації» [14]. Визначення пріоритетності цифровізації економіки як стратегічного напрямку росту сприятиме розвитку ІТ-освіти як нової конкурентної переваги системи вищої освіти в Україні. У грудні 2020 року Міністерство цифрової трансформації представило дорожню карту реформування ІТ-освіти до 2030 року, в якій виділено 15 напрямків реформ задля впровадження якісних змін у сфері розвитку ІТ-освіти: вищої та фахової передвищої освіти, неформальної освіти, загальної середньої освіти [17]. Основні напрямки реформи передбачають: 1. Розвиток неформальної освіти (приватні школи, курси, які навчають ІТ-спеціальностей. 2. Підвищення конкурентоспроможності та автономності закладів вищої освіти.

Висновки. Аналіз детермінант розвитку вищої освіти доводить пріоритетність економічних чинників, зокрема не достатнього обсягу фінансування вищої освіти та не дієвих механізмів фінансового забезпечення для розвитку якісних освітніх послуг. Ключовими економічними чинниками впливу на галузь освіти України продовжують залишатися бюджетні обмеження та відсутність інвестування у матеріально-технічну базу, дослідження та розробки, відсутність програм розвитку, залучення та утримання талантів. Поточна трансформація галузевої структури економіки завдяки національній стратегії цифровізації, пришвидшення процесів євроінтеграції сприятимуть зміні підходів до розвитку системи вищої освіти, збільшенню обсягів її фінансування, впровадженню ефективних механізмів розподілу коштів в системі вищої освіти за провідними напрямками, зокрема за напрямком підтримки та розвитку талантів, науково-педагогічного персоналу та фінансування дослідницької діяльності ЗВО. Затвердження національної стратегії економічного розвитку з акцентом на цифровізацію та євроінтеграцію дає змогу прогнозувати потенційні позитивні зрушення у системі вищої освіти, її перехід на компетентнісний та студентоцентризований підходи до навчання, стимулювання досліджень та розробок, розробки механізму підтримки дослідної, інноваційної діяльності.

Подальші дослідження варто зосередити на стратегічному аналізі розвитку вищої освіти України в контексті збалансування попиту і пропозиції на ринку праці, пошуках шляхів для забезпечення відповідності професійно-кваліфікаційної структури фахівців потребам ринку праці на національному рівні.

1. Авшенюк, Н. М. Соціально-економічні детермінанти інтеграції освіти України у глобальний ринок освітніх послуг. *Edukacja zawodowa i ustawiczna: polsko-ukraiński rocznik naukowy*, 2018. Вип. 3. С. 141-152.

2. Авшенюк, Н. М. Соціально-економічні детермінанти розвитку транснаціональної вищої освіти на зламі XX-XXI століть. *Порівняльна професійна педагогіка*, 2011. Вип. 1. С. 52-62.

3. Артюхов, А. Є. Параметри динамічної системи «якість освіти» як детермінанти соціально-економічного розвитку держави. Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Економіка і менеджмент, 2020. Вип. 4 (86). С. 18-24.
4. Близнюк В., Юрик Я. Освітньо-кваліфікаційні диспропорції регіонального ринку праці України. 2019. URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/16247>
5. Бутенко Д. С., Чеботарь Ю. Г. Фактори конкурентоспроможності України на міжнародній арені: зб. наук. пр. за матеріалами II Круглого столу, 17 травня 2019 року «Економіко-правові проблеми розвитку та сприяння господарській діяльності в сучасних умовах». Харків, 2019. С. 93-98. URL: [http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekonnew/2022/VKNU-ES-2022-N1\(302\).pdf#page=31](http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekonnew/2022/VKNU-ES-2022-N1(302).pdf#page=31)
6. Видатки на освіту // Міністерство фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/the-reform-of-education>
7. Виробництво та розподіл валового внутрішнього продукту за видами економічної діяльності // Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/vvp/kvartal_new/vvp_rik/vtr_rik16-20.xlsx
8. Желанов, Д. Соціально-економічні детермінанти університетської освіти в скандинавських країнах. Гуманізація навчально-виховного процесу. 2018, Вип. 3(89). С. 58-69.
9. Ковалевський, Ю. А. Регіональний аспект статистичного аналізу співвідношення попиту та пропозиції робочої сили в Україні. Ефективна економіка, 2013. Вип. 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1970>
10. Лопушняк Г. С., Рибчанська Х. В. Вища освіта України: проблеми та перспективи розвитку. Ефективність державного управління. 2014. Вип. 40. С. 21-27.
11. Лопушняк Г. С., Рибчанська Х. В. Вища освіта України: державне регулювання та перспективи розвитку: монографія. Львів: Ліга Прес, 2018. 283 с.
12. Наукові дослідження і розробки у 2018 році // Державна служба статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/ni/arh_ndr_u.html
13. Присвітла, О. В. Домінанти розвитку вищої освіти в умовах глобального ринку освітніх послуг. Дисертація на здобуття ступеня кандидата економічних наук. Дніпропетровськ, 2016. 276 С. URL: https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/06/dis_prysvitla.pdf
14. Пріоритетні напрямки та завдання (проекти) цифрової трансформації на період до 2023 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 лютого 2021 р. № 365-р. // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/365-2021-p#n14>
15. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-p#Text>
16. Черниш, О. В. Концептуальні засади стратегічного управління закладами вищої освіти. Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії, 2018.
17. Як буде розвиватися ІТ-освіта в Україні: Михайло Федоров презентував дорожню карту до 2030 року // Міністерство та комітет цифрової трансформації України. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/yak-bude-rozvivatisya-it-osvita-v-ukraini-mikhaylo-fedorov-prezentuvav-dorozhnyu-kartu-do-2030-roku>
18. Current education expenditure, tertiary (% of total expenditure in tertiary public institutions) – Ukraine // World Bank Database. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/SE.XPD.CTER.ZS?locations=UA&view=chart>
19. Expenditure on tertiary education (% of government expenditure on education) – Ukraine /// World Bank Database. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/SE.XPD.TERT.ZS?locations=UA&view=chart>
20. Government expenditure per student, tertiary (% of GDP per capita) – Ukraine // World Bank Database. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/SE.XPD.TERT.PC.ZS?locations=UA&view=chart>
21. Human Development Report 2020. The Next Frontier: Human Development and the Anthropocene Briefing note for countries on the 2020 Human Development Report: Ukraine. URL: <https://hdr.undp.org/sites/default/files/Country-Profiles/UKR.pdf>
22. Research and development expenditure (% of GDP) – Ukraine // World Bank Database. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/GB.XPD.RSDV.GD.ZS?locations=UA&view=chart>

1. Avsheniuk, N. M. Sotsialno-ekonomichni determinanty intehratsii osvity Ukrainy u hlobalnyi rynok osvitnikh posluh. Edukacija zawodowa i ustawiczna: polsko-ukrai ski rocznik naukowy, 2018. Vyp. 3. S. 141-152. [Ukrainian]
2. Avsheniuk, N. M. Sotsialno-ekonomichni determinanty rozvytku transnatsionalnoi vyshchoi osvity na zlami KhKh-KhKhI stolit. Porivnialna profesiina pedahohika, 2011. Vyp. 1. S. 52-62. [Ukrainian]
3. Artiukhov, A. Ye. Parametry dynamichnoi systemy «iakist osvity» yak determinanty sotsialno-ekonomichnoho rozvytku derzhavy. Visnyk Sumskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu. Seriya: Ekonomika i menedzhment, 2020. Vyp. 4 (86). S. 18-24. [Ukrainian]
4. Blyzniuk V., Yuryk Ya. Osvitno-kvalifikatsiini dysproportsii rehionalnoho rynku pratsi Ukrainy. 2019. URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/16247> . [Ukrainian]
5. Butenko D. S., Chebotar Yu. H. Faktory konkurentospromozhnosti Ukrainy na mizhnarodnii areni: zb. nauk. pr. za materialamy II Kruhloho stolu, 17 travnia 2019 roku «Ekonomiko-pravovi problemy rozvytku ta spriannia hospodarskii diialnosti v suchasnykh umovakh». Kharkiv, 2019. S. 93-98. URL: [http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekonnew/2022/VKNU-ES-2022-N1\(302\).pdf#page=31](http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekonnew/2022/VKNU-ES-2022-N1(302).pdf#page=31) . [Ukrainian]
6. Vydatky na osvitu // Ministerstvo finansiv Ukrainy. URL: <https://mof.gov.ua/uk/the-reform-of-education>
7. Vyrobnystvo ta rozpodil valovoho vnutrishnoho produktu za vydamy ekonomichnoi diialnosti // Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/vvp/kvartal_new/vvp_rik/vtr_rik16-20.xlsx . [Ukrainian]
8. Zhelanov, D. Sotsialno-ekonomichni determinanty universytetskoj osvity v skandinavskykh krainakh. Humanizatsiia navchalno-vykhovnoho protsesu. 2018, Vyp. 3(89). S. 58-69. [Ukrainian]
9. Kovalevskiy, Yu. A. Rehionalnyi aspekt statystychnoho analizu spivvidnoshennia popytu ta propozytii robochoi sylu v Ukraini. Efektyvna ekonomika, 2013. Vyp. 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1970>. [Ukrainian]
10. Lopushnyak H. S., Rybchans ka KH. V. Vyshcha osvita Ukrainy: problemy ta perspektyvy rozvytku. Efektyvnist derzhavnoho upravlinnya. 2014. Vyp. 40. S. 21-27. [Ukrainian]
11. Lopushniak H. S., Rybchanska Kh. V. Vyshcha osvita Ukrainy: derzhavne rehuliuвання ta perspektyvy rozvytku: monohrafiia. Lviv: Liha Pres, 2018. 283 s. [Ukrainian]
12. Naukovi doslidzhennia i rozrobky u 2018 rotsi // Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/ni/arh_ndr_u.html . [Ukrainian]
13. Prysvitla, O. V. Dominanty rozvytku vyshchoi osvity v umovakh hlobalnoho rynku osvitnikh posluh. Dysertatsiia na zdobuttia stupenia kandydata ekonomichnykh nauk. Dnipropetrovsk, 2016. 276 S. URL: https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/06/dis_prysvitla.pdf. [Ukrainian]
14. Priorytetni napriamky ta zavdannia (proekty) tsyfrovoi transformatsii na period do 2023 roku: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 17 liutoho 2021 r. № 365-r. // Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy» / Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/365-2021-r#n14>. [Ukrainian]
15. Pro skhvalennia Stratehii rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini na 2022-2032 roky // Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy» / Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-r#Text> . [Ukrainian]
16. Chernysh, O. V. Kontseptualni zasady stratehichnoho upravlinnia zakladamy vyshchoi osvity. Ekonomichni visnyk Zaporizkoj derzhavnoi inzhenernoi akademii, 2018. [Ukrainian]
17. Iak bude rozvyvatysia IT-osvita v Ukraini: Mykhailo Fedorov prezentuvav dorozhniu kartu do 2030 roku // Ministerstvo ta komitet tsyfrovoi transformatsii Ukrainy. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/yak-bude-rozvivatysia-it-osvita-v-ukraini-mikhaylo-fedorov-prezentuvav-dorozhnyu-kartu-do-2030-roku> . [Ukrainian]
18. Current education expenditure, tertiary (% of total expenditure in tertiary public institutions) – Ukraine // World Bank Database. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/SE.XPD.CTER.ZS?locations=UA&view=chart> . [English]
19. Expenditure on tertiary education (% of government expenditure on education) – Ukraine /// World Bank Database. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/SE.XPD.TERT.ZS?locations=UA&view=chart> . [English]
20. Government expenditure per student, tertiary (% of GDP per capita) – Ukraine // World Bank Database. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/SE.XPD.TERT.PC.ZS?locations=UA&view=chart> . [English]

21. Human Development Report 2020. The Next Frontier: Human Development and the Anthropocene Briefing note for countries on the 2020 Human Development Report: Ukraine. URL: <https://hdr.undp.org/sites/default/files/Country-Profiles/UKR.pdf>. [English]

22. Research and development expenditure (% of GDP) – Ukraine // World Bank Database. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/GB.XPD.RSDV.GD.ZS?locations=UA&view=chart>. [English]